

Poliitikataust

Sooline võrdõiguslikkus on aluspõhimõte, inimõiguste lahutamatu osa ning inimõiguste rakendamise ja nende üldise kasutamise eeltingimus. Viini deklaratsioonis ja tegevusprogrammis on naiste ja tütarlaste inimõigused määratletud üldiste inimõiguste võõrandamatu, lahutamatu ja jagamatu osana. Lisaks kutsutakse deklaratsioonis üles võtma naiste inimõigusi arvesse kõikides ÜRO tegevustes. Naiste inimõigusi on käsitletud ja määratletud mitmes rahvusvahelises ja Euroopa Liidu õigusaktis.

Inimõigusi käsitlevad rahvusvahelised õigusaktid

- Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta (CEDAW), milles naiste inimõigused määratletakse inimõigustena.
- ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon (2007), mis on ainus rahvusvaheline inimõigusi käsitlev õigusakt, mille EL on ratifitseerinud.

Euroopa Liidu õigusaktid inimõiguste kohta

- Euroopa Liidu aluslepingud, nt Euroopa Liidu toimimise leping (ELi toimimise leping) (uuesti sõnastatud 2009. aastal), milles kinnitatakse võrdõiguslikkuse põhimõtet ja ELi kohustust kaotada ebavõrdsus ning kutsutakse liikmesriike üles võitlema diskrimineerimise vastu, määrates kindlaks poliitika ja seda ellu viies.
- Euroopa Liidu põhiõiguste harta (2000), mis tugevdab inimõiguste üldist õigusraamistikku ELis, kehtestades soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte, keelates diskrimineerimise ning tagades kõikidele isikutele õiguse tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele.
- Euroopa Liidu direktiivid, milles käsitletakse selliseid valdkondi nagu naiste ja meeste võrdsed võimalused ja võrdne kohtlemine töökohal (2006/54/EL), soolise diskrimineerimise juhtude tõendamiskohustus (97/80/EÜ) ning kuriteoohvrite õigused ja soolise vägivalga ja lähisuhtes toime pandud vägivalga olemus (2012/29/EL).
- Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse strateegia 2010–2015, milles julgustatakse liikmesriike võtma õigusaktides ja poliitikas arvesse naiste eri vajadusi (sh mitmekordne ebavõrdsus), kehtestades põhimõtte, et naistevastane vägivald on inimõiguste rikkumine.

- Euroopa soolise võrdõiguslikkuse pakt 2011–2020, milles kutsutakse liikmesriike üles astuma vajalikke samme diskrimineerimise kõrvaldamiseks ühiskonnaelu eri valdkondades.
- Puudega inimesi käsitlev Euroopa strateegia 2010–2020.
- Romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiate ELi raamistik aastani 2020.
- Nõukogu 19. juuli 2002. aasta raamotsus 2002/629/JSK inimkaubanduse vastu võitlemise kohta.

Pekingi tegevusprogrammi strateegilised eesmärgid ja ELi näitajad

- 1.1** Edendada ja kaitsta naiste inimõigusi kõigi inimõigusi käsitlevate dokumentide, eriti naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni täieliku rakendamise kaudu.
- 1.2** Tagada võrdõiguslikkus ja mittediskrimineerimine seadustes ja praktikas.
- 1.3** Suurendada õigusteadlikkust (st naiste võimestamist õigusküsimustes).

Kõik liikmesriigid on naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni ratifitseerinud ja seega õiguslikult kohustatud seda rakendama, järgides hoolsuskohustuse põhimõtet. Selle kohustuse raames esitavad liikmesriigid korrapäraselt aruandeid võetud meetmete kohta naiste diskrimineerimise likvideerimise komiteele (CEDAWi komitee), kes analüüsib neid aruandeid ja esitab konkreetseid soovitusi. Neid täiendavad asjaomaste riikide kodanikuühiskonna organisatsioonide koostatavad variaruanded. Lisaks avaldab Euroopa Komisjon kord aastas soolise võrdõiguslikkuse aruande. Seda inimõiguste valdkonda ei ole seni Pekingi tegevusprogrammi järelevalveprotsessi osana ELi tasandil üle vaadatud.

Uusimad andmed ja teave on esitatud Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi loodud andmebaasis "Women and men in the EU – facts and figures" ("Naised ja mehed ELis. Faktid ja arvud"), mis on kättesaadav aadressil <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>

Kogu ELi hõlmavatel andmetel põhinevad järeldused

Diskrimineerimisvastaseid õigusakte on raske üle võtta ja rakendada

Euroopa Komisjoni õigusekspertide võrgustiku andmetel on soolist võrdõiguslikkust käsitlevate direktiivide rakendamine mõnel juhul piiratud. Soolise võrdõiguslikkuse rakendamist takistab näiteks õigusaktide sõnastamisel kasutatud valdavalt sooneutraalne meetod, samuti on takistuseks õigus- ja kohtuasutustes valitsevad stereotüübid. 2012. aastal leidis keskmiselt üksnes 22% EU-27 kodanikest, et nende valitsus tegeleb tõhusalt mis tahes liiki diskrimineerimisega.

Struktuurilised ja institutsioonilised takistused naiste juurdepääsul õigusemõistmisele

Naiste juurdepääsu õigusemõistmisele takistavad konkreetsete struktuurilised ja institutsioonilised takistused. Neid probleeme saab seostada kohtumenetluse kuludega. Pealegi ei mõista kohtud ja politsei naistevastast vägivalda piisavalt. Seetõttu võib juhtuda, et vägivalda ohvriks langenud naised peavad oma üleelamisi korduvalt kirjeldama ja läbima mitu korda arstliku läbivaatuse, sest kohtu- ja uurimisasutused ei kooskõlasta piisavalt oma tegevust uurimise ja tõendite kogumise käigus. Sellest tingitud pikaleveninud kohtumenetlus ja taasohvristamine, millele lisandub ühiskondlik surve, võivad tegelikult takistada naisi süüdistust esitamast.

Stereotüübid ja naiste alaesindatus politseiametnike ja kohtunike seas võivad kahjustada naistele ja meestele osutatavate teenuste kvaliteeti ning takistada naisi abi

otsimast. Sooliste stereotüüpidega seotud traditsioonilised hoiakud ja uskumused võivad põhjustada kohtutes sooliselt erapoolikut suhtumist, mis on üks põhjuseid, miks süüdimõistmisega lõppenud kohtuasjade arv on nii väike, kuid registreeritud juhtumite arv suur.

Andmete kogumine ja teadusuuringute tegemine riikide ja Euroopa tasandil aitaksid tuvastada takistusi, millega naised kokku puutuvad, ning neid paremini hinnata.

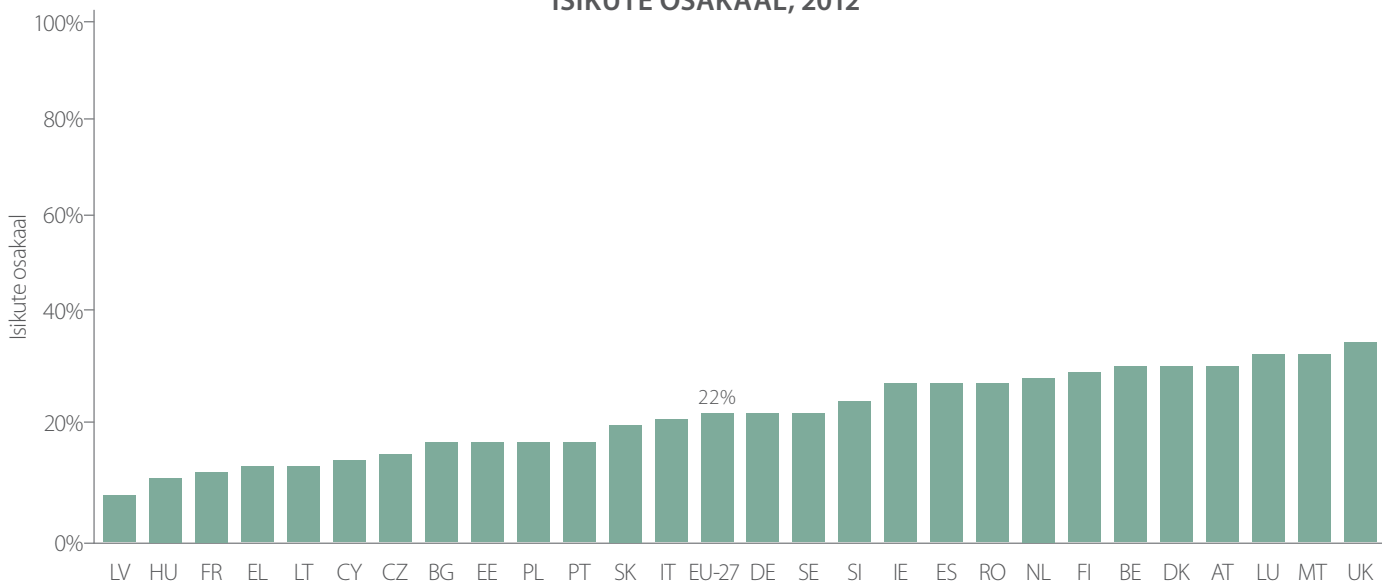
Eri rühmadesse kuuluvatel naistel on oma õiguste teostamisel erinevad probleemid

Naised ei moodusta ühtset rühma ning mõne naise juurdepääsu õigusemõistmisele võivad lisaks takistada õiguslikud, institutsioonilised, struktuurilised, sotsiaal-majanduslikud või kultuurilised tegurid. Seetõttu võivad naised kannatada korraga mitut liiki diskrimineerimise all. Mitmese diskrimineerimise mõiste kohaselt on diskrimineerimine, mille all naised eri diskrimineerimisevormidest tulenevalt ühel ja samal ajal kannatavad, mitte nende diskrimineerimisevormide summa, vaid korrutis, sest kogu diskrimineerimine on lahutamatu ja keeruline.

Mitmet diskrimineerimist on raske hinnata, eriti kui selle aluseks on sugu

Mitmene diskrimineerimine on keeruline mõiste, seda on raske määratleda ja seetõttu rakendatakse seda eri liikmesriikide õigussüsteemides erinevalt. Selleks et hinnata, kas inimest on diskrimineeritud või mitte, on võrreldavuse põhimõttest lähtudes vaja nii liidu kui ka riiklikus õiguses kindlaks teha võrdlusjuhtum. Sobivaid võrdlusjuhtumeid on raske leida, eriti mitmese diskrimineerimise puhul, ja seetõttu on mittediskrimineerimise põhimõtte rakendamine praktikas piiratud.

IGAS VORMIS DISKRIMINEERIMISE VASTU VÕITLEMIST OMA RIIGIS TÄIELIKULT TÕHUSAKS PIDAVATE ISIKUTE OSAKAAL, 2012

Allikas: Eurobaromeetri eriuuring 393, "Discrimination in the EU in 2012" ("Diskrimineerimine ELis 2012. aastal").

Sisserändajad (sh pagulased, varjupaigataotlejad ja dokumentideta naised)

Enamik liikmesriike annab tähtajalise elamisõiguse, kui on tõendatud töölepingu olemasolu. Sisserännanud naised töötavad siiski sageli reguleerimata sektorites ja varimajanduses. Peale selle on elu- ja töökohta käsitlevad õigusnormid, milles ei võeta soolisi aspekte enamasti arvesse, endiselt seotud perekonnaseisuga. Sellest tulevalt sõltuvad meessoost töötaja abikaasana riiki sisenenud naised selle suhte jätkumisest ja neil on seetõttu eriti raske otsida näiteks soolise vägivalda korral abi kriminaalõigussüsteemilt. Dokumentideta sisserännanud naistel on eriti keeruline saada juurdepääsu õigusemõistmisele, sest nad võivad karta, et neid ennast võetakse selle käigus kriminaalvastutusele. See probleem esineb just inimkaubanduse ja sundprostitutsiooni ohvritel.

Vähemusrühmadesse kuuluvad naised

Vähemusrühmadesse (nt etnilisse, keelelisse või usulisse vähemusse) kuuluvatel naistel on juurdepääs õigusemõistmisele piiratud, sest nad on suuremas vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus. Liikmesriigid ei tegele paraku etnilisse vähemusse kuuluvate naiste tööturule juurdepääsu probleemide ja takistustega, kuigi enamik liikmesriike sõltub oma pensionide ja hüvitiste süsteemi ülalpidamisel iga üksikisiku osalusest tööturul.

Roma naised

Romad moodustavad ELis suurima etnilise rahvusvähemuse, kuhu kuulub hinnangute järgi 6 miljonit isikut. Poliitilisel tasandil kasutatakse küll ühisnimetajana mõistet "romad", kuid see varjab grupisiseseid erinevusi. Roma

naised kannatavad marginaliseerimise ja diskrimineerimise all eriti tugevalt ning nende osalemine avalikus elus on sageli piiratud, sest neil on eraelulised kohustused ja jätkuvalt püsivad traditsioonilised väärtused seoses naiste rolliga nende kogukonnas.

Puudega naised

16% ELi naistest on puudega naised ja tütarlapsed. Puudega naised kannatavad diskrimineerimise all 0,5–10 korda tõenäolisemalt kui terved naised.

Lesbid, biseksuaalsed naised ja transsoolised inimesed

Lesbidid ja biseksuaalseid naisi ning transsoolisi inimesi diskrimineeritakse soo alusel suurema tõenäosusega kui geisid ja biseksuaalseid mehi.

Eakad naised

Üle 65-aastased naised kannatavad endiselt konkreetse ja märkimisväärse diskrimineerimise all – tööturule juurdepääsul, hüvitiste taotlemisel, juurdepääsul kohtutele ja politseile –, sest nad ei pruugi olla pakutavatest teenustest teadlikud ega taju end ohvrina.

Kasulikud algatused

Mitu liikmesriikides ja ELi tasandil tegutsevat inimõigusi kaitsvat organisatsiooni tegelevad muu hulgas naiste inimõiguste ja nende võrdse kohtlemise küsimustega. Eesti Inimõiguste Keskus viib aastatel 2012–2015 ellu projekti „Võrdse kohtlemise võrgustik“, millega püütakse võrgustikupõhise strateegilise huvikaitsetegevuse ning kodanikuühiskonna organisatsioonide omavahelise koostöö kaudu edendada võrdset kohtlemist ning tõhustada kaitset diskrimineerimise vastu. Taani Inimõiguste Instituut (DIHR) avaldas uue aruande, milles käsitletakse olulisi inimõigustega seotud küsimusi Taanis. 2013. aasta aruandes keskendutakse soolisele võrdõiguslikkusele. Lisaks tegeleb DIHRI võrdse kohtlemise osakond võrdset kohtlemist ja mittediskrimineerimist edendavate meetodite väljatöötamisega. See osakond on välja töötanud näiteks sellised abivahendid nagu „mitmekesisuse ratas“, „mitmekesisuse labor“ (erasektori jaoks) ja „võrdõiguslikkuse labor“ (kohalike omavalitsuste jaoks).

EDUSAMMUD JA TAKISTUSED VALDKONNAS I: NAISTE INIMÕIGUSED

EDUSAMMUD

- Võrdse juurdepääsu tagamist õigusemõistmisele peetakse äärmiselt oluliseks.
- Mõni liikmesriik on tunnistanud vajadust tegeleda mitmese diskrimineerimisega.
- Üha rohkem tunnistatakse vajadust toetada vägivalda ohvriks langenud naisi ning selle tulemusel on mitmes liikmesriigis vastu võetud täiustatud meetmeid ja toetusmehhanisme.

TAKISTUSED

- Naised ja mehed ei saa oma õigusi võrdselt kasutada.
- Naistel esineb õigusemõistmisele juurdepääsul institutsioonilisi, majanduslikke ja kultuurilisi takistusi.
- Teatavatesse rühmadesse kuuluvatel naistel on eriti raske saada võrdset juurdepääsu õigusemõistmisele.
- Vägivalda ohvriks langenud naised seisavad endiselt silmitsi suurte takistustega õiguskaitse taotlemisel.
- Liikmesriikide edusammude hindamiseks selles probleemses valdkonnas ei ole loodud võrreldavaid andmeid ega välja töötatud näitajaid.

ELi edasised sammud

- Töötada välja näitajad, et hinnata liikmesriikide edusamme naiste inimõiguste valdkonnas.
- Kõrvaldada takistused, mida naised ja eriti vägivaldaohvrid kohtavad õiguskaitse taotlemisel pärast seda, kui nende õigusi on rikutud.
- Tagada kõikidele naistele võrdne juurdepääs õigusemõistmisele, kõrvaldades majanduslikud, kultuurilised ja (soopõhised) institutsioonilised takistused – naiste inimõiguste austamise oluline eeltingimus.
- Töötada välja meetmed, mille abil tagatakse, et naistele ja meestele kehtivad inimõigused võrdselt, kõrvaldatakse mitmene diskrimineerimine ning lahendatakse vägivalda ohvriks langenud naiste konkreetsed probleemid.

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE)

Das Europäische Institut für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist das EU-Kompetenzzentrum für Gleichstellungsfragen. Das EIGE unterstützt politische Entscheidungsträger und alle relevanten Einrichtungen in ihren Bemühungen zur Verwirklichung der Gleichstellung von Frauen und Männern in Europa und darüber hinaus, indem es spezifisches Fachwissen sowie verlässliche und vergleichbare Daten zur Gleichstellung in Europa bereitstellt.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu>

Das Ressourcen- und Dokumentationszentrum (RDC) des Europäischen Instituts für Gleichstellungsfragen (EIGE) ist ein innovatives und praktisches Instrument, das dabei hilft, wichtige Ressourcen zur Geschlechtergleichstellung zu identifizieren und unter den an der Gleichstellungspolitik und -praxis interessierten Personen erleichtert und einen Online-Bereich für Diskussionen und Debatten bietet.

Weitere Informationen: <http://eige.europa.eu/content/rdc>

Kontakt:

Europäisches Institut für Gleichstellungsfragen
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LITAUEN
Tel. +370 521574-44/00

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9218-563-3

doi:10.2839/1885

MH-04-15-022-DE-N